๔. นักศึกษาแพทย์ไปดูการพยาบาลสนาม พ.ศ. ๒๕๑๒

เมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๑ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลได้จัดการอบรมพิเศษในระหว่างพักฤดูร้อน ว่าด้วยเรื่องการรักษาพยาบาลผู้บาดเจ็บจากอุบัติเหตุมีวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มพูนความรู้ของแพทย์และนักศึกษาขึ้นสุดท้ายนอกเหนือจากที่มีอยู่แล้วในหลักสูตร. การอบรมเน้นหนักในทางปฏิบัติยิ่งกว่าทางทฤษฎี แต่การปฏิบัติหาของจริงได้ยาก. ฉะนั้นเมื่อการอบรมได้ขยายไปถึงการบาดเจ็บที่อาจจะเนื่องจากภาวะสงคราม กรรมการดำเนินการอบรมได้เชิญผู้ชำนาญของกรมแพทย์ทหารบกมาร่วมด้วย และมีภาพยนตร์แสดงการช่วยเหลือทหารในโรงพยาบาลสนามของการรบที่เวียดนาม. ผมจึงได้เรียนปรึกษาอดีตท่านเจ้ากรมแพทย์ทหารบก (พล.ท. ผ่อง มีคุณเอี่ยม) อยากจะให้นักศึกษาได้ไปเห็นของจริงเช่นที่ปฏิบัติกันอยู่ขณะนี้ในการต่อต้านผู้ก่อการร้ายคอมมูนิสต. ท่านเจ้ากรมแพทย์ฯ เห็นชอบด้วย เพราะนอกจากจะให้นักศึกษาได้ไปเห็นสภาพที่แท้จริงแล้วยังเป็นทางให้นักศึกษาได้เข้าใจสภาวการณ์ที่เป็นจริงของบ้านเมืองของตนด้วย. มีโอกาสที่จะตัดสินใจในการปฏิบัติงานในภายหน้าได้ดียิ่งขึ้น.

การจัดกินเวลาค่อนข้างนานเพราะจะต้องหายานพาหนะพาไปดูอย่างรวดเร็ว, ใช้เวลาน้อยและไม่ขัดกับการเรียนของนักศึกษา, จำเป็นต้องใช้วันหยุดระหว่างสัปดาห์เพื่อไม่ให้พ้องกับการปฏิบัติงานของนักศึกษาด้วย, ต้องจำกัดจำนวนเพื่อให้เหมาะกับสถานที่, ยานพาหนะและสิ่งที่จะนำไปให้เห็น. ในการเดินทางและการเข้าศึกษาโดยใกล้ชิดอาจเกิดอันตรายต่าง ๆ ได้. ทางคณะฯ จึงขอให้นักศึกษาสมัครและยินยอมว่าอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้นั้นอยู่ในความรับผิดชอบเป็นส่วนบุคคล, ไม่เกี่ยวกับทางราชการแต่อย่างใด. ในการนี้ได้รับสมัครเฉพาะนักศึกษาชั้นปีที่ ๔ เท่านั้น. ผลปรากฏว่ามีผู้สมัครเกือบทั้งชั้น, ทั้งชายและหญิง. แต่เนื่องจากขัดข้องในการพักแรม จึงจัดเอาไปครั้งแรกเฉพาะนักศึกษาชายเท่านั้น. ถึงกระนั้นจำนวนก็ยังเกินที่กำหนด, ต้องจับฉลากกัน.

วันอาทิตย์ที่ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๑๒ นักศึกษาที่จับฉลากได้พร้อมทั้งอาจารย์ผู้ควบคุมคือคณบดีได้ไปพร้อมกันที่สโมสรกรมแพทย์ทหารบก, ปากคลองหลอด, ถนนเจ้าฟ้า ตามคำเชิญของท่านเจ้ากรมแพทย์ทหารบกเพื่อฟังคำชี้แจงกิจการของกองทัพบกพอเป็นเค้าและรายละเอียดพอสมควรเกี่ยวกับกิจการแพทย์ของกองทัพบก พร้อมทั้งให้คำแนะนำและนัดหมายในการเดินทาง.

กรมแพทย์ทหารบกเป็นกรมฝ่ายยุทธบริการขึ้นตรงต่อกองทัพบก, มีเจ้ากรมแพทย์ทหารบกเป็นผู้บังคับบัญชา. มีหน้าที่วางแผน, อำนวยการเกี่ยวกับกิจการแพทย์ทั้งสิ้น เช่น การรักษาพยาบาล, เวชกรรมป้องกัน, การส่งกลับผู้ป่วย, ทันตกรรม, พยาธิวิทยา เป็นต้น. มีโรงพยาบาลแบ่งเป็นประเภทที่ ๑, ที่ ๒ และ ที่ ๓. มีกองพยาบาล และ หมวดพยาบาล ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค, มีหมู่พยาบาลและหน่วยตรวจโรค. การจัดสายแพทย์ในระดับและขนาดต่าง ๆ นี้เพื่อสามารถให้การสนับสนุนแก่หน่วยทหารในพื้นที่ต่าง ๆ ได้เหมาะสม. หากเกินความสามารถหรือต้องใช้เวลาในการรักษานานก็ส่งต่อไปยังหน่วยรักษาพยาบาลที่เหนือถัดขึ้นไป เช่น หมวดพยาบาลประเภทที่ ๑ รับผู้ป่วย ๒๐—๓๐ เตียง, นโยบายส่งกลับ ๗ วัน; กองพยาบาลประเภทที่ ๑ รับผู้ป่วย ๖๐—๙๐ เตียง, นโยบายส่งกลับ ๑๐ วัน; โรงพยาบาลประเภทที่ ๒ รับผู้ป่วย ๑๕๐—๓๐๐ เตียง, นโยบายส่งกลับ ๖๐ วัน. ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนจะได้มีผลรวยส่งกลับไปแนวหน้า และเมื่อเกินนโยบายจะได้ส่งเหนือถัดขึ้นไปทำให้มีเตียงว่างพอในที่พยาบาลระดับต่ำ. ทุกหน่วยขณะนี้ยังขาดแคลนกำลังแพทย์เป็นอย่างยิ่ง, เฉพาะในโรงพยาบาลประเภทที่ ๑ เพียงแห่งเดียวก็ขาดอัตรากำลังตั้งแต่ร้อยเอกขึ้นไปถึง ๙๒ ตำแหน่ง. กรมแพทย์ทหารมีอัตราแพทย์อยู่ทั้งหมด ๔๙๙ คน, ปัจจุบันมีเพียง ๒๒๖ คน.

สงครามสมัยปัจจุบันถือดินแดนทั้งหมดของประเทศคู่สงครามเป็น เขตสงคราม เพราะอาจมีการทิ้งระเบิดและการก่อวินาศภัยได้ทั่วกัน. พื้นที่ส่วนใดที่มีการปฏิบัติทางทหารคือการรบจึงเรียกบริเวณนั้นว่า ยุทธบริเวณ. พื้นที่นอกยุทธบริเวณถือเป็นเขตภายใน.

ยุทธบริเวณแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ เขตหน้า เป็นพื้นที่ส่วนหน้าของยุทธบริเวณ

ซึ่งใช้ในการทำสงคราม อาจแบ่งออกเป็นพื้นที่ของกองทัพสนาม, กองพลและกองทัพภาค; เขตหลัง เป็นพื้นที่ปฏิบัติการส่งกำลังบำรุง, ส่งกลับ, ขนส่ง และบริการช่วยรบอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนเขตหน้า. เขตนี้อาจรวมพื้นที่ปฏิบัติการสนับสนุนของหน่วยทัพอากาศซึ่งอยู่นอกเขตหลังด้วย.

การจัดหน่วยกำลังรบ (ทหารราบ) กับหน่วยเสนารักษ์ไม่เหมือนกัน และมีชื่อเรียกแตกต่างกันด้วย. ทางที่จะเข้าใจได้ง่ายก็คือตั้งต้นจาก "กรม" ของหน่วยกำลังรบ ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยกำลังรบที่เล็กที่สุดที่มีหน่วยเสนารักษ์ในอัตรา คือ **กรมทหารราบมีร้อยเสนารักษ์อยู่ในอัตรา** ในระหว่างมีการรบ กองร้อยเสนารักษ์ที่ตั้งอยู่ห่างบริเวณรบพุ่งประมาณ ๑,๒๐๐—๓,๕๐๐ หลา จะทำหน้าที่จัดการรักษาพยาบาลฉุกเฉิน, ตั้ง "ที่พยาบาลกองพัน" คือ มว. เสนารักษ์ร่วมกับกองพันของกรม และตั้ง "ที่พยาบาลกรม" รับแยกทหารป่วย, ส่งกลับทหารป่วยจากกองพัน.

"ที่พยาบาลกองพัน" จะมีนายสิบพยาบาลและพลเปลรอการลำเลียงทหารบาดเจ็บจากแนวรบโดยยานรถหุ้มเกราะ. เมื่อให้ปฐมพยาบาลและให้การรักษาจนปลอดภัยพอสมควรก็ลำเลียงส่งโดยอาศัยเฮลิคอปเตอร์สู่กองร้อยเสนารักษ์ คือ "ที่พยาบาลกรม".

จากกองร้อยเสนารักษ์หรือ "ที่พยาบาลกรม" จะส่งทหารบาดเจ็บเข้ากองพันเสนารักษ์หรือ "ที่พยาบาลกองพล", มีโรงพยาบาล ร.พ.น. ๑๐๐ เตียงหรือส่งเลยไป "ที่พยาบาลกองทัพ". ถัดจากการบริการแพทย์ระดับกองพล เป็นการบริการแพทย์ระดับกองทัพซึ่งติดต่ออยู่กับเขตหลังของยุทธบริเวณ. ในพื้นที่เหล่านี้จะมีโรงพยาบาลสนาม ชุดศัลยกรรมเคลื่อนที่, โรงพยาบาลส่งกลับ, ร้อยพักคอย, โรงพยาบาลทั่วไป, โรงพยาบาลประจำถิ่น, โรงพยาบาลเฉพาะโรค, ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้วในบริเวณที่เป็นเขตหลังของยุทธบริเวณ.

๒๓ สิงหาคม ๒๕๑๒ เวลา ๖.๐๐ น. นักศึกษาแพทย์และคณบดีได้ไปพร้อมกันที่ท่าพระจันทร์. กรมแพทย์ฯ ส่งรถมารับไปที่ ศปก.ทบ. (วังสวนกุหลาบ) รับประทานอาหารเช้าที่นั่นแล้ว เวลา ๗.๔๕ น. ก็ออกจาก ศปก. ทบ. ไปที่ท่าอากาศยานดอนเมือง. กำหนดเดิมจะออกจากดอนเมืองเวลาประมาณ ๘.๐๐ น. เพื่อไปที่บ้านเชียงกลาง, จังหวัดน่าน โดยเครื่อง

บินคาลิยูของกรมตำรวจเพื่อเข้าชมกองบัญชาการกองทัพภาคที่ ๓ ส่วนหน้า. แต่วิทยุของเครื่องบินขัดข้อง, การเดินทางจากดอนเมืองจึงล่าไปจนถึง ๑๓.๒๕ น. ถึงกองบัญชาการกองทัพภาคที่ ๓ ส่วนหน้าเวลาประมาณ ๑๕.๒๕ น. หลังอาหารกลางวันแล้วก็เข้าฟังบรรยายสรุปสถานการณ์ในเขตรับผิดชอบ ทภ. ๓ สน. โอกาสที่จะได้เยี่ยมชมการปฏิบัติการและการดำเนินการส่งกลับและการรักษาพยาบาลที่ พัน สร. ที่ ๔ สน. (กองพันเสนารักษ์) จึงไม่มี เพราะไปถึงเลยกำหนดเวลาถึง ๗ ชั่วโมงและเครื่องบินอาจขัดข้องที่จะมาลงที่กองรบผสมที่ ๓๕๔ หล่มสักในเวลากลางคืน.

การบรรยายโดยพันเอกสมศักดิ์ กรรณสูต ที่เชียงกลางทำให้พวกเราได้ทราบความจริงหลายประการ

๑. แพทย์มีความจำเป็นทั้งในเวลาปรกติและในขณะมีการก่อกวนโดยพวกผู้ก่อการร้ายคอมมูนิสต. การที่จะกวาดล้างพวกผู้ก่อการร้ายให้หมดสิ้นเป็นการยากอย่างยิ่ง เพราะไม่ทราบว่าใครเป็นพวกผู้ก่อการ ฯ. ที่เชียงกลางถือพวก "แม้ว" เป็นพวกผู้ก่อการร้ายคอมมูนิสต. แต่ทั้งพวก "แม้ว" ก่อการคือ "แม้วแดง" และไม่ก่อการคือ "แม้วขาว" ก็แต่งกายและทำมาหากินเหมือนกัน, บอกไม่ได้ว่าใคร "แดง" ใคร "ขาว". กองทหารที่เชียงกลางจึงทำหน้าที่ได้แต่เพียงไปยันทัพ, ไม่ทราบจะปราบใครถ้าไม่ถูกยิงก่อน. นับเป็นการสิ้นเปลืองทั้งกำลังคนและกำลังงบประมาณอย่างมหาศาล. ถ้าสามารถเกลี้ยกล่อมพวก "แดง" ให้กลายเป็น "ขาว" ได้หมด การปราบปรามจึงจะถือว่าเป็นผลสำเร็จ. แพทย์เป็นกำลังสำคัญที่สุดที่จะช่วยในเรื่องนี้.

๒. สาเหตุที่พวกแม้วได้กลายเป็น "แม้วแดง" คุณวิชัย โชควิวัฒน์ ผู้ร่วมไปในครั้งนี้ได้บันทึกไว้อย่างละเอียดในหนังสือ "นักศึกษาแพทย์สัมพันธ์ ฉบับวันมหิดล ๒๕๑๒" ผมจึงขอลอกลงมาไว้โดยไม่ตัดข้อความออก.

๑ "ในระยะไม่ถึง ๑๐ ปีมานี้ มีหนังสือเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ออกมาให้เราได้อ่านกันหลายเรื่องหลายเล่ม เราได้มีโอกาสรู้ถึงชีวิตที่สงบสบายของคนพวกนี้ แม้ว่าการทำมาหากินของเขายัง

๑. วิชัย โชควิวัฒน์. ข้อคิดจากการดูงานแพทย์สนาม. นักศึกษาแพทย์สัมพันธ์ ฉบับวันมหิดล ๒๕๑๒.

ใช้วิธีล้าหลังอยู่เป็นอันมาก. พวกนี้มีการแต่งกายและประเพณีแปลก ๆ ซึ่งล้วนชวนให้เราอยากจะได้ไปเห็นกับตา แต่แล้วอยู่ ๆ ก็มีข่าวที่ชาวเขาเผ่าหนึ่งคือ พวกแม้ว ได้กลายเป็นผู้ก่อการร้าย คือ "แม้วแดง" ไป. หลายคนคงจะแปลกใจว่า ทำไมจึงเกิดเหตุการณ์เช่นนั้นขึ้นได้. ชาวเขาเหล่านี้ยังล้าหลังอยู่มาก และมีจำนวนไม่มากนัก ทำไมจะก่อเรื่องสะเทือนขวัญให้แก่ประเทศเราทั้งประเทศได้เชียวหรือ.

สาเหตุที่แม้วเหล่านี้กลายเป็น แม้วแดง ไปนั้น นายทหารผู้หนึ่งที่เชียงกลาง จังหวัดน่าน (พันเอกสมศักดิ์ กรรณสูต) ได้เล่าให้พวกเราฟังพอสรุปสาเหตุได้เป็นสองประการคือ เหตุจากภายในประเทศประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือเหตุจากภายนอกประเทศ.

เหตุจากภายในประเทศแยกได้เป็นสองอย่างคือ เหตุที่เลี่ยงไม่ได้หรือเลี่ยงได้ยากและเหตุที่น่าจะเลี่ยงได้. เหตุที่เลี่ยงไม่ได้หรือได้เลี่ยงยากนั้นคือ ความต้องการที่ขัดแย้งกันระหว่างชาวเขาและทางการบ้านเมือง. ชาวเขาถือว่าตนอยู่บนภูเขาไม่ยอมอยู่ใต้การปกครองของใคร. ส่วนเราเห็นว่า แม้เขาจะอยู่บนภูเขาก็อยู่ในบ้านเมืองของเรา เขาจึงต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของเรา. เรื่องที่ก่อให้เกิดปัญหาเรื่องหนึ่งคือ ชาวเขาพวกนี้มีอาชีพอย่างหนึ่งคือปลูกฝิ่น ซึ่งเป็นอาชีพที่เขาทำสืบเนื่องกันมานานหลายชั่วอายุคน ชาวเขาหลายคนติดฝิ่นด้วย, แต่รัฐบาลของเราห้ามปลูกฝิ่น ทำให้มีเรื่องที่ต้องใช้อำนาจแก่กันขึ้น. อีกเรื่องหนึ่งคือ ชาวเขาเหล่านี้ทุกปีจะต้องมีการโยกย้ายที่ทำมาหากิน ทำให้มีการโค่นต้นไม้ในปีหนึ่ง ๆ นับล้านต้น ซึ่งทางการป่าไม้ของเรายอมไม่ได้ เพราะเห็นว่าจะทำให้ป่าเสียหาย แหล่งเก็บน้ำจะถูกทำลาย. เมื่อเราเข้าไปห้ามปราม เขาย่อมรู้สึกว่าถูกขัดขวางวิถีทางดำเนินชีวิต. ปัญหานี้นับว่าเป็นปัญหาใหญ่มากต่อชาวเขาเหล่านั้น แต่เราคงไม่เห็นความสำคัญนักในระยะแรกอาจ เพราะเห็นว่า พวกนี้ไม่มีอิทธิพลอะไรต่อบ้านเมือง.

สำหรับเหตุภายในที่น่าจะเลี่ยงได้ คือ การขาดความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายเราบางคน. ทั้งพวกสรรพสามิต ตำรวจชายแดน ที่แกล้งขึ้นไปจับเหล้าเถื่อนเพื่อจะได้มีโอกาสรีดเอาเงินสินบน. นอกจากนี้ก็ทำการข่มเหงน้ำใจโดยการบังคับเอาอาหาร เช่น เป็ด

ไก่ ของเขามากินเปล่า ๆ. การหลอกลวงพร่าพรหมจรรย์ของหญิงสาวก็มีอยู่. เหตุการณ์เช่นนี้คงจะไม่เกิดจากเจ้าหน้าที่ทุกคนโดยแน่นอน แต่เราก็เห็นจะต้องยอมรับว่าเหตุการณ์เช่นนี้มีอยู่จริง. ความคับแค้นใจของพวกชาวเขาเหล่านี้มีเพียงใด เห็นจะเป็นที่รู้สึกกันได้ไม่ยาก เพียงลองใช้หลัก "อตฺตานํ ปรมํ กเร" ตรวจดูสักนิด.

ยิ่งกว่านั้น เมื่อชาวเขาเหล่านี้ลงมาในเมืองก็ถูกกลั่นแกล้งจากชาวบ้าน คือแกล้งกดราคาของที่พวกนี้เอามาขาย และเมื่อพวกนี้จะซื้อของขึ้นไปก็โก่งราคาเอาอีกด้วย.

เหตุภายในทั้งหลายเหล่านี้ย่อมทำให้เกิดความเกลียดชังต่อเจ้าหน้าที่ขึ้นอย่างเลี่ยงไม่ได้. ขณะเดียวกันนี้เองก็มีเหตุภายนอกเข้ามาสนับสนุน นั่นคือการดำเนินงานของผู้ก่อการร้าย. ผู้ที่เข้ามามักจะได้รับการอบรมอย่างดี พวกนี้จะเข้ามากล่าวโจมตีเจ้าหน้าที่บ้านเมืองของเรา ซึ่งย่อมจะเป็นที่พึงพอใจต่อชาวเขาเหล่านั้นโดยแน่นอน เพราะธรรมดาปุถุชนย่อมพอใจกับการได้ยินคนมาด่าคนที่ตัวเกลียดให้ฟัง. เมื่อพวกนี้ต้องการเบ็ด ไก่ ไปกิน ก็จะใช้วิธีซื้อ การกระทำนี้ย่อมผูกใจชาวเขาเป็นอย่างดี. ขณะเดียวกันพวกนี้จะใช้วิธีอันฉลาดสอนลัทธิคอมมูนิสต์ให้แก่ชาวเขาด้วย. ต่อไปถึงขั้นมีการฝึกอาวุธกัน ในที่สุดเหตุการณ์ร้ายยิ่งเกิดขึ้น.

พลังใจในการสู้รบของคนพวกนี้สูงเหลือเกิน เป็นต้นว่าพวกนี้ใช้ข้าวหลามเพียงสี่กระบอก. เป็นเสบียงในการมาต่อสู้กับเราถึงสี่วัน. บนดอยซึ่งมีอากาศหนาวเหน็บ พวกนี้ก็อยู่ได้ด้วยผ้าเตี่ยวผืนเดียว. เท่าที่ฝ่ายเราทราบพวกนี้เป็นคนมีการศึกษาต่ำ การดำรงชีวิตในป่าก็แสนลำบากลำเค็ญ. ทางด้านการรักษาพยาบาล เรายึดได้เวชภัณฑ์ซึ่งส่งมาจากจีนแดงบ้าง แต่ก็ไม่มากมายอะไร. ทำไมพวกนี้จึงมีชีวิตจิตใจเข้มแข็งทรหดอดทนถึงเพียงนี้เป็นเรื่องที่เราไม่อาจหาคำตอบได้ และนั่นก็คือ ความร้ายแรงของอันตรายที่เราเผชิญอยู่".

นับเป็นบทเรียนราคาแพงที่เราน่าจะสำนึกไว้เสมอ. ถ้าถือสุภาษิตโบราณของไทยที่ว่า "เอาใจเขามาใส่ใจเรา" เรื่องเช่นนี้ก็คงไม่เกิดขึ้น. จะเป็นการกระทำที่ก่อกรรมทำเข็ญให้กับลูกหลานของไทยไปอีกนานเท่าใดนั้นไม่มีผู้ใดจะพยากรณ์ได้.

การร่วมมือของแพทย์ในการแก้ไขเรื่องนี้อาจจะมีลักษณะแต่เพียงน้ำหยดเดียวในทะเลก็ได้, แต่ถึงอย่างไรก็เป็นเรื่องน่าลอง.

คาลิยูพานักศึกษามาถึงกองรบผสมที่ ๓๙๔ อำเภอหล่มสัก, จังหวัดเพชรบูรณ์ เมื่อเวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีจากท่านผู้บัญชาการกองพลที่ ๔ (พลตรี อยู่รบ กรเพ็ชร์). นักศึกษารวมกันอยู่ในที่พักที่สร้างไว้สำหรับรับทหารที่จะมาประจำต่อไป. ท่านเจ้ากรมแพทย์และคณบดีมีเต็นทคนละเต็นทอยู่ใกล้กันโดยมีทหารยืนยามเฝ้าอยู่ตลอดคืน.

๒๔ สิงหาคม ๒๕๑๒ หลังอาหารเช้าแล้วได้เดินชมบริเวณที่ตั้งกองรบผสม. การก่อสร้างได้ทำขึ้นใหม่ทั้งสิ้นโดยอาศัยวัตถุจากป่าของบริเวณเหล่านั้น, วางกำลังเหมาะสมตามยุทธวิธี. เวลา ๘.๒๐ น. มีบรรยายสรุปสถานการณ์และวิธีดำเนินการทางฝ่ายแพทย์ให้นักศึกษาฟังด้วย. เสร็จแล้วก็ถึงเวลาที่ต้นเต้นที่สุดในการเดินทางครั้งนี้ คือได้ขึ้นเฮลิคอปเตอร์ไปที่ฐานทัพที่บ้านป่ายาย. ก่อนไปขึ้นเฮลิคอปเตอร์ พันตรี นายแพทย์ประสาท ประสงค์จรรยาได้พาไปเยี่ยมชมการปฏิบัติการส่งกลับและการรักษาพยาบาล ณ ที่พยาบาล ย.ก. ผสม ๓๙๔ ได้ทราบถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการแพทย์ที่มีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อคืนกลับไปที่พยาบาลหน่วยย่อยได้ทันที่เมื่อรับผู้ป่วยเข้ามาโดยไม่ต้องรอรับของที่ติดมากับทหารยาดเจ็บ ทำให้หน่วยย่อยมีของใช้เต็มอัตราอยู่เสมอ.

ทหารที่รักษาการณ์อยู่ที่ฐานทัพบนภูเขามีการติดต่อกับกองรบผสมได้ทางเดียวคือทางเดินเท้าเล็ก ๆ ใช้เวลาหลายชั่วโมงกว่าจะเดินขึ้นถึงและอาจถูกโจมตีในระหว่างทางได้ด้วย. รถถันตะขาบก็ไม่สามารถขึ้นไปบนฐานที่ไปดูได้ ขึ้นได้แต่เพียงหมู่บ้านแม้วที่อยู่ต่ำลงมา. ฉะนั้นการติดต่อทุกอย่างจึงอาศัยเฮลิคอปเตอร์เกือบทั้งสิ้น. นับเป็นยานพาหนะที่สำคัญที่สุดในการสู้รบในภูมิประเทศแบบนี้. เฮลิคอปเตอร์จะใช้ในการลำเลียงทุกชนิดและที่สำคัญที่สุดคือสามารถลำเลียงทหารยาดเจ็บมาสู่ที่พยาบาลของกองรบผสมได้รวดเร็วมาก. ทำให้ชีวิตทหารปลอดภัยกว่าการรบสมัยก่อน ๆ เป็นอันมาก. ในการรบที่เวียดนามในบรรดา 'เอช' ๓ ตัวที่ช่วยชีวิตของทหารยาดเจ็บได้มากที่สุดเฮลิคอปเตอร์เป็น 'เอช' ที่สำคัญตัวหนึ่ง.

ที่พักอาศัยยังขาดสุขภาพอนามัยมาก. เดิมเป็นที่อยู่ของพวกแม้วซึ่งมีสัตว์เลี้ยงไว้ในบ้าน ทำให้มีหมัดบางชนิดรุมกัดทหารที่ไปอยู่ใหม่. เพื่อความปลอดภัยทหารต้องขุดเป็นคูแคบ ๆ เป็นทางเดินต่ำกว่าพื้นภูเขา. กันคูขุดด้วยไม้แสมตัดเป็นท่อนสั้นเรียงวางขนดินกันลื่นเวลาฝนตก. ที่นอนขุดเป็นแอ่งลงไปเช่นเดียวกัน ใช้สังกะสีหรือวัตถุที่จะหาได้ทุกชนิดขุเป็นหลังคา. ที่นอนเหล่านี้พอคลานเข้าไปได้เท่านั้น. คลังยาก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน. ผลัดเปลี่ยนกันอยู่ยามเป็น ๒ ชั้น, ชั้นนอกเป็นรั้วลวดหนาม, ชั้นในใช้ดินถมเป็นคันดิน. บริเวณที่ตั้งปืนกลก็ทำให้หนาและแข็งแรงขึ้น ให้คนประจำปืนพอนั่งได้. ทั่วบริเวณมีหมอกคลุมอยู่ตลอดเวลา ทำให้การขึ้นลงของเฮลิคอปเตอร์ยากขึ้น. ทหารอาจขาดเสบียงอาหารเป็นวัน ๆ และทหารบาดเจ็บอาจต้องรอจนกว่าเฮลิคอปเตอร์จะลงได้.

หลังจากได้ดูสภาพความเป็นอยู่ของทหารที่อยู่บนฐานทัพแห่งนี้แล้วก็เดินลงจากฐานมาที่หมู่บ้านแม้ว ซึ่งเป็นพวกที่ขึ้นอยู่ในอารักขาของกรมผสมนี้ด้วย. หัวหน้าเป็นชายอายุประมาณกลางคน, ร่างล่ำสัน, ท่าฉลาด. พวกแม้วในหมู่บ้านนี้ทั้งชาย, หญิง, เด็ก, ผู้ใหญ่ แสดงกิริยาเป็นกันเองกับนักศึกษาในเวลาอันรวดเร็ว. มีการถ่ายรูปเป็นหมู่และถ่ายเดี่ยวกันกับนักศึกษา. มีศาลาประชาคมและโรงเรียนชาวเขาสร้างไว้อย่างละหลัง. ภายในห้องเรียนซึ่งมีห้องเดียวมีหนังสืออ่านและอุปกรณ์การศึกษาพอสมควร. มีนายสิบพยาบาลคลุกคลีอยู่กับบุคคลเหล่านั้น. เข้าใจว่าคงไม่คิดกลับไปเป็น "แม้วแดง" อีกถ้าไม่ได้รับการกดดันจากภายในเช่นที่กล่าวมาแล้ว.

หลังจากเจรจาวิสาสะพอสมควรก็ขึ้นเฮลิคอปเตอร์กลับลงมาที่กองบัญชาการกรมผสม. ตลอดเวลาที่อยู่บนฐานและหมู่บ้านชาวแม้ว ทางการได้ให้ความคุ้มครองโดยมีเครื่องบินรบวนเวียนอยู่ตลอดเวลา และเฮลิคอปเตอร์ก็มีพลขึ้นกลประจำเตรียมพร้อมอยู่ทุกลำ.

หลังอาหารกลางวันแล้วก็ได้อำลาท่านผู้บัญชาการกองพลผสม ๓๙๔ ขึ้นเครื่องบินมาลงที่จังหวัดพิษณุโลก. จากสนามบินเดินทางโดยรถของโรงพยาบาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. หลังจากหยุดถวายความสักการะพระพุทธชินราชแล้วก็ตรงไปที่โรงพยาบาล ได้เข้าฟังการบรรยาย

ของเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลแห่งนี้ซึ่งมีฐานะยกขึ้นเป็นโรงพยาบาลประเภทที่ ๓, รับผู้ป่วยได้ ๑๐๐—๑๕๐ เตียง และมีนโยบายส่งกลับ ๑๕ วัน. ควรจะมีกำลังพลคือแพทย์ พ.อ. ๑ อัตรา, พ.ท. ๓ อัตรา, และ พ.ต. ๕ อัตรา. แต่คงมีแพทย์ประจำอยู่คนเดียวและโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าส่งมาช่วยอีก ๑ คน. เครื่องใช้ในการรักษาพยาบาลมีครบพอปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี. โรงพยาบาลได้จัดเต็นทแสดงการพยาบาลสนามไว้ให้ชมด้วย. มีเครื่องมือที่ใช้ในการรักษาพยาบาลเป็นจำนวนมากที่ส่งมาช่วยโดยรัฐบาลอเมริกัน. การช่วยเหลือนับว่าสมบูรณ์จนกระทั่งการทำความสะอาดถ้วยชามที่จะให้แก่ทหารเจ็บป่วย. ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในตัวผู้บันทึกว่า การช่วยเหลือนี้จะมีขอบเขตแค่ไหน. ถ้ากองทัพไทยไม่ได้รับการช่วยเหลือแบบนี้ กองทัพไทยได้มีการเตรียมพร้อมเพียงใดที่จะช่วยตัวของตัวเอง.

จากพิษณุโลกเดินทางกลับโดยเครื่องบินลำเดิมมาถึงดอนเมืองพอโพล้เพล้ รถมาส่งถึงท่าพระจันทร์เวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น.

บ่ายวันเสาร์ที่ ๓๐ สิงหาคม นักศึกษาแพทย์และคณะได้ไปรวมกันที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ฟังการบรรยายเพิ่มเติมเกี่ยวกับกิจการแพทย์ของกรมแพทย์ทหารบกและนำชมกิจการต่างๆของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า และเยี่ยมผู้บาดเจ็บจากการปราบปราม ผู้ก่อการร้ายคอมมูนิสต์และทหารที่บาดเจ็บจากสงครามเวียดนาม.

โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าจัดเป็นโรงพยาบาลประเภทที่ ๑ ของกองทัพบก ทำการรักษาพยาบาลทหาร, ข้าราชการกระทรวงกลาโหม, พลเรือน, ครอบครัวและประชาชน. กับเป็นโรงพยาบาลที่ทำการฝึกอบรม, การวิจัยของกรมแพทย์ทหารบกด้วย. ขีดความสามารถรับผู้ป่วยได้ ๘๐๐—๑,๒๐๐ เตียง. ขณะนี้โรงพยาบาลกำลังอยู่ในระยะปรับปรุง มีการก่อสร้างตึกผู้ป่วยขึ้นหลายหลังและมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการรักษาพยาบาลทันสมัยมาก. เครื่องมือและเครื่องใช้บางเครื่องล้ำหน้ากว่าที่ใช้อยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช. นับเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญที่จะชักนำแพทย์ที่หวังความก้าวหน้าในทางวิชาการให้หันมาสนใจกับโรงพยาบาลแห่งนี้ยิ่งขึ้น. เป็นพยานให้เห็นว่าการจะชักนำคนหนุ่มสาวที่กำลังหวังความก้าวหน้าในทางวิชาการนั้น

อย่างน้อยที่สุดสถาบันแห่งนั้นควรแสดงให้เห็นว่าได้ปฏิบัติกิจการก้าวหน้าไปอย่างไรบ้าง. มีเครื่องมือเครื่องใช้เหมาะสม, มีความสะดวกเพียงไรที่จะทำการศึกษาค้นคว้า. เสร็จการชมกิจการจากสถาบันแห่งนี้แล้ว ท่านรองนายแพทย์ใหญ่ได้พานักศึกษาไปรับประทานอาหารว่างที่สโมสรนายทหารกรมแพทย์ทหารบก และแจกเข็มกลัดเน็คไทเป็นที่ระลึกทั่วกัน.

อาทิตย์ที่ ๓๑ สิงหาคม ได้เดินทางโดยรถยนต์ของกรมการขนส่งทหารบกไปชมกิจการของโรงพยาบาลอานันทมหิดล. โรงพยาบาลแห่งนี้นับเป็นโรงพยาบาลประเภทที่ ๒ ของกองทัพบก ซึ่งมีอยู่ด้วยกันสองโรงพยาบาล. อีกแห่งหนึ่งคือโรงพยาบาลสุรนารี รับผู้ป่วยได้ ๑๕๐—๓๐๐ เตียง, นโยบายส่งกลับ ๖๐ วัน. ขาดอัตรากำลังพล (แพทย์) น้อยกว่าแหล่งอื่น. โรงพยาบาลแห่งนี้มีประวัติเกี่ยวกับกิจการแพทย์ของประเทศอยู่ด้วยคือ ได้สร้างขึ้นโดยมีจุดประสงค์จะให้เป็นโรงเรียนแพทย์แหล่งที่สองของประเทศไทย โดยจะเปิดการอบรมเพื่อให้มีแพทย์ไปประจำทุกอำเภอของประเทศ; เป็นนโยบายของกระทรวงมหาดไทยแต่มอบให้กรมแพทย์ทหารบกดำเนินการ. แพทย์ที่จะผลิตออกมานั้นไม่ได้ประสงค์จะให้มีคุณภาพเท่าเทียมกับแพทย์ปริญญาที่ผลิตไปจากคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, โดยรับแต่เพียง ม. ๖ (ม.ศ. ๓ ปัจจุบัน) และรับการอบรมเพียง ๔ ปี. พลตรีพระศัลยเวยทวิศิษฐ์ นายแพทย์ใหญ่รับเป็นผู้ดำเนินการ. ผลที่ได้ไม่ค่อยสมบูรณ์เพราะพื้นความรู้ของนักเรียนต่ำ, รับการอบรมการแพทย์แผนปัจจุบันไม่ได้เต็มที่. ในปีแรกมีนักเรียนสอบตกมาก เป็นเหตุให้อาจารย์ถูกตำหนิ. การสอนดำเนินไปได้เพียง ๔ รุ่น ซึ่งตามเป้าหมายเดิมรับปีละ ๑๒๐ คน, ๔ รุ่น จะได้แพทย์ ๔๘๐ คน ตามจำนวนอำเภอทั่วประเทศ. แต่ผลมิได้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย เพราะขาดผู้ดำรงนโยบาย. แพทย์ที่สำเร็จออกมารุ่นนี้ยังมีบางท่านทำงานมีชื่อเสียงไม่แพ้แพทย์ที่มีพื้นฐานดีและเรียนครบหลักสูตรของแพทย์ปริญญา. ในฐานที่คุณพระศัลยเวทยวิศิษฐ์เคยดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ศัลยศาสตร์ ในคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล การก่อสร้างโรงพยาบาลเช่นห้องผ่าตัดจึงมีลักษณะคล้ายห้องผ่าตัดของภาควิชาจักษุฯ ซึ่งเดิมใช้เป็นห้องผ่าตัดทั่วไปของ

คณะ แพทย ศาสตร์ และ ศิริราช พยาบาล คือใช้ทั้งของภาควิชาศัลยศาสตร์, สูติ-ศาสตร์—นรีเวชวิทยาและจักษุวิทยาฯ. แต่ที่ตรวจ ผู้ป่วยนอก เหมือนตึก จักรพงษ์ของโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ คือมีห้องโถงกลางเป็นที่ผู้ป่วยมารอรับการตรวจและรับยา. รอบห้องโถงเป็นสำนักงานต่าง ๆ ทั้งการตรวจโรค, รักษา, ธุรการและคลังยา.

หลังจากอาหารกลางวันแล้วได้มีสาธิตแสดงการส่งกลับจากแนวรบ, การส่งผู้ป่วยโดยเฮลิคอปเตอร์, โรงพยาบาลสนามที่มีห้องผ่าตัดพอดำเนินการได้ทันที. ในการอบรมแพทย์เสนารักษ์มีที่น่าชมอีกรายการหนึ่งคือการใช้ทหารทำเป็นผู้บาดเจ็บ. มีส่วนของร่างกายที่บาดเจ็บทำด้วยยางติดอยู่กับร่างของทหารที่แสดง เช่น การแสดงสีหน้าที่ซีดจากการเสียเลือดมาก, สีหน้าที่คล้ำเพราะถูกไอพิษ, บาดแผลที่แขนมีที่เลือดโชก, บาดแผลที่หน้าท้องเห็นขดของลำไส้ออกมากองอยู่, ทำให้สามารถให้คำแนะนำ, ปฐมพยาบาลได้ถูกต้องเป็นจริงเป็นจัง. นักศึกษาสนใจกันมาก. ก่อนกลับได้พาไปเลี้ยงน้ำที่สโมสรนายทหารและแจกของที่ระลึก. เป็นอันจบรายการ การดูงาน แพทย์ทหาร ของนักศึกษาแพทย์.

เพื่อประโยชน์ของการเผยแพร่กิจการของกรม แพทย์ ทหารบก เกี่ยวกับ การนำนักศึกษา แพทย์ไปดูการรักษา พยาบาลในสนาม กองทัพบกได้เสนอให้มีรายการเสนาปริทรรศน์กองทัพบกที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง ๗ ในวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๒. ก่อนแสดงคณบดีได้เชิญนักศึกษาแพทย์ที่ได้ร่วมเดินทางมาสาธิตเป็นกันเองก่อนในวันเสาร์ ที่ ๒๘ กันยายนโดยมีท่านอดีต เจ้ากรม แพทย์ ทหารบก มาร่วมด้วยเพื่อจับข้อบกพร่องที่อาจ เกิดขึ้นได้เพราะความสับสนในการจัดการ แพทย์ทหารบกและกับฝ่ายรบ.

ในการ แสดงการ ปริทรรศน์มี พ.ต. ประดับ จินตเวชเป็นโฆษก, พ.ต. วิเชียร สุนทรเกต เป็นผู้จัดรายการ. ผู้ร่วมในการอภิปรายมีท่านอดีตเจ้ากรมแพทย์ทหารบก, คณบดี, นักศึกษาแพทย์ ๒ คนคือ นาย ชัยยศ อัศวจินดาวงษ์และนายกริช โพธิ-สุวรรณ. นอกจากคำบรรยายที่ได้ไปฟังมาและมีสไลดฉายให้ดูพอสมควรแล้ว นักศึกษาทั้งสองได้รับว่าสิ่งที่ได้ไปดูมานั้นนับว่าเป็นความรู้ที่แปลกและใหม่ เช่นวิธีการจัดระบบในการขนส่งผู้ป่วย, การจัดโรงพยาบาลสนาม และยังได้ทราบถึงความ

ก้าวหน้าบางประการในโรงพยาบาลต่าง ๆ พร้อมทั้งการขาดแคลนแพทย์ในกองทัพบก, ได้เห็นสภาพของทหารที่ลำบากตรากตรำอยู่ตามชายแดนด้วยความเห็นใจอย่างยิ่ง. การขาดแคลนแพทย์ในกองทัพบกนั้นอาจจะเนื่องจากสาเหตุบางประการหรืออาจจะเนื่องจากการเข้าใจผิดบางอย่าง. ถ้ากองทัพบกมีหลักการในการส่งเสริมการแพทย์อาจจะทำให้แพทย์รุ่นใหม่สนใจในกิจการแพทย์ของกองทัพบกมากขึ้น.

คณบดีได้กล่าวขอบคุณในความเอื้อเฟื้อต่าง ๆ ที่ได้รับ และขอบคุณเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่ได้ช่วยเหลืออำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนการเข้าชม ซึ่งเป็นผลดีสมดังเจตจำนงของทุกฝ่าย.

สุด แสงวิเชียร พ.บ., พ.ด.
(ภาควิชากายวิภาคศาสตร์)